

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

志

تاریخ معاصر ایران

درس پنجم

مشروطه در دوره محمدعلی شاه

تهیه کننده : معصومه شرکائی

دبیر تاریخ دبیرستانهای شهرستان ساوه

کانال تخصصی «تاریخ من» @tarikheman3

مشروطه در دوره ی محمد علی شاه درس پنجم

محمد علی شاه

بعد از مظفرالدین شاه ولیعهد او محمد علی میرزا به عنوان محمد شاه به سلطنت رسید. محمد علی شاه در مقابل قانون تمکین نمی کرد و یکی از شاهان خودکامه قاجار بود.

در جشن تاجگذاری از اشراف و نمایندگان کشورهای خارجی دعوت کرد ولی از نمایندگان مجلس دعوت نکرد (اولین بی اعتنایی او به مجلس) او ملت را بنده و برده خود می پنداشت و نمایندگان مجلس را برای دخالت در امور کشور و مشورت لایق نمی دانست.

تدوین متمم قانون اساسی

قانونی که در زمان مظفر الدین شاه به نام قانون اساسی تنظیم شد ضعف های زیادی داشت این قانون در حقیقت نظام نامه ی مجلس بود که در ۵۱ اصل نوشته شده بود در این قانون از حقوق و تکالیف دولت و ملت نسبت به هم سخن نگفته بود بنابراین لازم بود برای قانون اساسی متمم نوشته شود .

کمیسیونی متشکل از ۶ تن از نمایندگان برای تدوین «متمم قانون اساسی» تشکیل شد .

شہید شیخ فضل ا... نوری

**باتلاش و مجاهدت فراوان آیت ا... شیخ فضل ا... نوری اصل دوم متمم قانون
اساسی تصویب شد که مورد تأیید علمای ایران و مراجع نجف قرار گرفت .
بنابراین اصل در هر دوره از مجلس ، هیئتی ۵ نفره از مجتهدان و فقیهان اسلام که
با اقتضای زمان آشنا بودند ، به عنوان عضو در مجلس شورای ملی شرکت می
کردند تا برقانون هایی که تدوین و تصویب می شد نظارت کنند که خلاف قواعد
اسلامی و دستورهای شرع نباشد و در هیچ دوره ای از مجلس شورای ملی به این
اصل عمل نشد.**

وضعیت مشروطه در فاصله ای که متمم قانون اساسی تدوین می شد

اختلاف درونی مشروطه خواهان از یک سو و مخالفت محمد علی شاه با نظام مشروطه از سوی دیگر اوضاع را آشفته و پریشان کرد.

تا آنکه شیخ فضل ا... نوری به دنبال اعمال نفوذ غرب گرایان در نهضت مشروطه و انحراف آن از مسیر اسلامی و ملی اولیه از صف طرفداران مشروطه جدا شد او معتقد بود که باید «مشروطه مشروعه ایجاد شود»

خود داری محمد علی شاه از امضای متمم قانون اساسی

بی‌اعتنایی بعدی محمد علی شاه نسبت به مشروطه در هنگام امضای متمم قانون اساسی مشروطه رخ داد. هنگامی که متمم قانون اساسی تقدیم او شد از امضای آن خودداری کرد و با اعتراض مردم شهرهای مختلف و مراجع تقلید ناچار به امضای متمم قانون اساسی شد.

اهداف انگلستان و روسیه برای مداخله در نهضت مردم

روس و انگلیس در مواجهه با نهضت مشروطه با توجه به منافع استعماری خود با همدیگر تضاد داشتند.

روسیه به چند دلیل با نهضت مشروطه ایران مخالفت می کرد :

۱- جلوگیری از نفوذ انگلیس که در لباس مشروطه خواهی از مشروطه طلبان حمایت می کرد .

۲- پیشگیری از قیام ملت های منطقه قفقاز برای گرفتن آزادی تحت تاثیر پیروزی مشروطه خواهان در ایران

۳- کمک به محمد علی شاه که طرفدار روس بود .

انگلیس هم برای حمایت از مشروطه دلایلی داشت که عبارتند از :

۱- افزایش اعتبار خود در ایران برای دست یابی به موقعیتی بهتر یا برابر با

روسیه

۲- به قدرت رساندن مهره های انگلیس در دستگاه حاکم و مجلس

۳- محافظت از نرزه های هندوستان و سایر مستعمرات انگلستان در منطقه

قرار داد ۱۹۰۷ روسیه و انگلیس

با وجود رقابت های شدیدی که میان روس و انگلیس در ایران وجود داشت موضوع جدیدی آن ها را وادار به رفع اختلاف ها و توافق در مورد ایران کرد .

این موضوع حضور آلمان به عنوان یک قدرت جدید در صحنه ی سیاست جهان بود . با در خطر قرار گرفتن مستعمره های روس و انگلیس در جاهای دیگر دنیا توسط استعمار گر جدید یعنی آلمان ، آنها اختلافات را کنار گذاشتند و به موجب قرار داد ۱۹۰۷ با وساطت فرانسه ایران را براساس نقشه زیر بین خود تقسیم کردند .

اقدام انقلابی مردم و مجلس عبارتند از :

- ۱- پس از اینکه قرار داد ۱۹۰۷ امضا شد سفیران روس و انگلیس رسماً دولت ایران را از آن قرار داد با خبر کردند .**
- ۲- مجلس قبل از آن نیز دریافت وام از دولت های خارجی را رد کرد و برای حل این مشکل به تاسیس «بانک ملی» اقدام کرده بود.**
- ۳- نوزبلژیکی را که پست مهم مالی ایران در دست او بود اخراج کرده بود .**

این اقدام های انقلابی برای دولت های استعمار گر زنگ خطر بود زیرا در جهت خلاف هدفهای استعماری آنان جریان داشت به همین دلیل برای سرکوب مجلس به توافق رسیدند و هنگامی که محمد علی شاه ساختمان مجلس را به توپ بست ، روسیه از آن حمایت کرد و انگلیس نیز با سکوت خود به آن رضایت داد.

به توپ بستن مجلس و استبداد صغیر :

کشمکش بین محمد علی شاه و مجلس پس از امضای متمم قانون اساسی همچنان ادامه یافت فتحعلی شاه برای مبارزه با مشروطه خواهان ، میرزا علی اصغر خان امین السلطان را که از مخالفان جدی مشروطه بود و در اروپا به سر می برد به کشور دعوت کرد تا ریاست دولت را به او بسپارد و به کمک وی دوباره نظام استبدادی را حاکم سازد . امین السلطان با تدبیرهای امنیتی و حمایت روس ها وارد ایران و به عنوان نخست وزیر منصوب شد.

او که در دوره نخست وزیری خود سیاستی دوگانه در پیش گرفته بود
سرانجام توسط یکی از طرفداران مشروطه (عباس آقا تبریزی) ترور
شد.

چندی بعد محمد علی شاه در یکی از خیابان های تهران مورد سوء قصد
قرار گرفت ولی آسیبی ندید. شاه این اقدام را به مشروطه خواهان نسبت
داد و به همین بهانه تصمیم گرفت مجلس را برای همیشه تعطیل کند.

در تیر ماه ۱۲۸۷ ش یعنی دو سال پس از استقرار مشروطه محمد علی شاه با تشویق سفارت روسیه دستور حمله به مجلس شورای ملی را صادر کرد. لیاخوف روسی فرمانده نیروی قزاق به فرمان محمد علی شاه با نیرو های خود به مجلس حمله کرد و بخشی از ساختمان مجلس را با گلوله ها و توپ تخریب کرد به دنبال آن تمام خانه های مشروطه خواهان غارت شد و ماموران به دستگیری آنان پرداختند. آیت ا... سید عبدا... بهبهانی و سید محمد طباطبائی دستگیر و تبعید شدند.

میرزا جهانگیر خان صور اسرافیل ، ملک المتکلمین و سید جمال واعظ اعدام شدند.
بعضی از نمایندگان که مورد تعقیب قرار گرفتند از جمله تقی زاده به سفارت انگلیس پناه
بردند. بدین گونه دوباره برای یک سال استبداد حاکم شد از این رو آن دو را استبداد
صغیر نامیده اند .

بعد از به توپ بستن مجلس بعضی از غرب گرایان که ادعای مشروطه خواهی و وطن
دوستی داشتند از هر طریق ممکن خود را به اروپا رساندند و محفل های سیاسی را
انداختند. اما مردم و علما در داخل کشور به مقاومت پرداختند مقاومت و اعتراض علیه
استبداد صغیر از تبریز به رهبری ستار خان و باقر خان شروع شد و بیش از ۹ ماه در مقابل
دشمنان مشروطه مقاومت کردند. و مراجع تقلید نجف از این حرکت مردم تبریز حمایت
کردند. با مقاومت مردم تبریز مردم شهرهای دیگر هم وارد صحنه ی مبارزه شدند و
حکومت استبدادی محمد علی شاه را در تنگنا گذاشتند.

سرانجام نیروهای هوادار مشروطه از اصفهان و بختیاری و گیلان راهی تهران شدند. سیاست روس و انگلیس در این زمان مبنی بر حفظ محمد علی شاه بود. سرانجام در تیرماه ۱۲۸۸ ه. ش هواداران مشروطه به تهران رسیدند و با پناهنده شدن محمد علی شاه به سفارت روسیه حکومت استبدادی به پایان رسید.